

درآمدی بر مفاهیم و نظریه‌های فرهنگی

مرتضی طالابی

بدری شاه‌طالبی

عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان

علی رشیدپور

عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات اصفهان

سعید شریفی

عدوان و نام‌بیدآور	: درآمدی بر نظریه‌های فرهنگی/ مرتضی طلائی ... [و دیگران]
مشخصات نشر	: اصفهان : دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خوراسگان، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	: ۴۸۵ص: مصور
شابک	: 978-964-10-2353-1
وصفیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: [مولفان] مرتضی طلائی، بدری شاه‌طالبی، علی رشیدی‌پور، سعید شریفی.
یادداشت	: کتابخانه.
موضوع	: فرهنگ
شناسه افزوده	: طلائی، مرتضی، ۱۳۳۷ -
شناسه افزوده	: دانشگاه آزاد اسلامی، واحد خوراسگان
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۳ ۵۴۲۱/۵۴۲۱ HME۶۲۱
رده بندی دیویی	: ۳۰۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۳۸۰۹۱۵

ناشر: معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)

نشانی: اصفهان، خیابان جی، صندوق پستی: ۸۱۵۹۵-۱۵۸

تلفن: ۹-۰۳۱۱-۵۳۵۳۰۰۱، فاکس: ۰۳۱۱-۵۳۵۳۰۶۰، Email: info@khuaisf.ac.ir

درآمدی بر مفاهیم و نظریه‌های فرهنگی

مرتضی طلائی، بدری شاه‌طالبی، علی رشیدی‌پور، سعید شریفی

• طراح جلد: فاطمه نوروژی • مدیر تولید: فاطمه دادرس

• تعداد: ۱۰۰۰ نسخه • نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۳

• چاپ: انتشارات نگارخانه • صحافی: نگار اصفهان

قیمت: ۲۲۰۰۰ تومان

© حق چاپ محفوظ است.

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۱۰-۲۵۵۲-۸ ISBN: 978-964-10-2552-8

بخشی از پاسخ مقام معظم رهبری به نامه جمعی از دانش آموختگان و
پژوهشگران حوزه علمیه

... نباید از «آزادی» ترسید و از «مناظره» گریخت و «تقد و انتقاد» را به کالای قاجاق و یا امری تشریفاتی، تبدیل کرد چنانچه نباید بجای
مناظره، به «جدال و مراء»، گرفتار آمد و بجای آزادی، به «دام تنگلی و مسئولیت گریزی» افتید. آن روز که «سهم» «آزادی»، «سهم» «اخلاق» و
«سهم» «منطق»، همه یکجا و در کنار یکدیگر اداء شود، آغاز روند خلافت علمی و تفکر باندہ دینی در این جامعه است و کلید جنبش «تولید نرم» افزار
علمی و دینی، در کلید «موسم» و «معارف» دانشگاهی و «خزوی زده» شده است. بی شک آزادیخواهی و مطالبه فرصتی برای اندیشیدن و برای بیان
اندیشه توأم با «ریاضت» «ادب» «انقد» از آزادی»، یک مطالبه اسلامی است و «آزادی تفکر، قلم و بیان»، «نیک» شعار تبلیغاتی بلکه از
اهداف اصلی انقلاب اسلامی است. این حقیقت است که برخی میان «مرداب» «سکوت و جمود» با «کرداب» «حرزه کوفی و کفر کوفی»،
«غرق» سومی نمی‌شاند و مکان می‌کنند که برای پرمیر از حرکت یک از این دو، باید به «دام» دیگری افتاد. حال آن که انقلاب اسلامی آمد تا هم
«فرهنگ خفقان و سرخوابیدن و جمود» و هم «فرهنگ آزادی بی‌بهار و خودخواهانه غربی» را نقد و اصلاح کند و فضایی بسازد که در آن،
«آزادی بیان»، «مقید» «منطق و اخلاق و حقوق معنوی و مادی دیگران» و نه به «پنج چیز دیگری» تبدیل به فرهنگ اجتماعی و حکومتی گردد و
حریت و تعادل و عقلانیت و انصاف، سکدر رانج شود تا به اندیشه دارد به حوزه فاعل و برانگیخته کند و «زاده» و «ولد» فرهنگی که به تعبیر روایات
پیامبر اکرم (ص) و ائمه اهل بیت ایشان (علیهم السلام)، محصول «تغارب آراء و عقول» است، عادت ثانوی ب«تجان» و اندیشه و روان
کرد. بویژه که فرهنگ اسلامی و تمدن اسلامی همواره در مصاف با معضلات جدید و نیز در چالش با کتاب و تمدنهای دیگر، گشته است و
پایخ به شبه نیز بدون شناخت شبهه، ناکمن است. اما متأسفانه گروهی بدنبال سیاست زدگی و گروهی بدنبال سیاست زدانی، و اما تبدیل
فضای فرهنگی کشور را به «سکوت» «مرداب» گونه یا «تلاطم» «کرداب» و «می» خواهند تا در این طوفانی خط صاحبان قدرت و ثروت و تریبون، بتوانند
تا میسر گذارد و جریان ساز باشند و سطح تفکر اجتماعی را پایین آورده و به فرصت ملی را به در دهند و اعصاب ملت را بنزد باند و دگرایی‌های غلط و

منطق قید ای یا فرسنگ فاسد یگانه را رواج دهند و در نتیجه صاحبان خرد و احساس، ساکت و سکوت باند و صاحبان و خردمندان، برکنار و در حاشیه مانده و مشغول، خسته و فراموش شوند. در چنین فضایی، جامعه به جلو نخواهد رفت و دعواها، تکراری و ثابت و سطحی و نازل می‌گردد، هیچ فکری تولید و حرف تازه‌ای گفته نمی‌شود، عده‌ای بدام خود را تکرار می‌کنند و عده‌ای دیگر تنها غرب را ترجمه می‌کنند و جامعه و حکومت نیز که تابع نتحان خویش اند، دچار انفعال و عسکرمی شوند...

باید «تولید نظریه و فکر» تبدیل به یک ارزش عمومی در حوزه و دانشگاه شود و در قلمروهای گوناگون عقل نظری و علمی، از نظریه‌سازان، تقدیر بعمل آید و به نوآوران، جایزه داده شود و ستایشان شنیده شود تا دیگران نیز به خلاقیت و اجتهاد، تشویق شوند. باید ایده‌ها در چارچوب منطق و اخلاق و در جهت رشد اسلامی بایکدیگر رقابت کنند و مصاف دهند تا جهان اسلام، اعاده بحیث و عزت کند و ملت ایران به رتبه‌ای جهانی که استحقاق آن را دارد بازگرداند و دست یابد...

www.ketab

یادداشت جناب آقای دکتر محمود سریع القلم

اگر بخواهیم پیرامون وضعیت یک جامعه و کشور، شاخص‌هایی تعیین کنیم تا به ارزیابی جامع، معقول و متصفانه‌ای دست یابیم، به نظر می‌رسد باید براساس شاخص‌های متداول بین‌المللی عمل کنیم. این رهیافت در مورد ایران اهمیت بیشتری دارد زیرا که ایرانیان به تبلیغات، نمایش و وارونه جلوه دادن واقعیت‌ها، بسیار تمایل دارند. مهمترین شاخص بین‌المللی برای فهم جایگاه یک کشور در جامعه ملل، فرهنگ اجتماعی آن است. فرهنگ همکاری، تفاهم، اجماع‌سازی، هماهنگی، راست‌گویی، احترام، خویشتن‌داری و سرمایه اجتماعی یک جامعه مهم‌ترین منابع توسعه یافتگی آن هستند. این ویژگی‌ها در فرهنگ ایرانی به ضعیف بلکه بسیار ضعیف هستند. این در حالی است که هنوز نسبت به این ضعف بنیادی، شناخت عمیقی نزد نخبگان سیاسی، نخبگان فکری و عامه مردم وجود ندارد تا در پی علاج آن باشند.

کتاب حاضر در مورد مفاهیم و نظریه‌های فرهنگی گامی موثر در راستای این ضعف فرهنگی است. طرح نظریه‌ها و استنباط‌های مختلف پیرامون موضوع فرهنگ چه از منظر اندیشمندان ایرانی و چه از دیدگاه پژوهش‌گران خارجی می‌تواند به اهمیت شاخص‌های فرهنگی برای شناخت وضعیت فکری، اجتماعی و توسعه ما ایرانیان مساعدت بخشد. چرا که حدود صد و چهل سال پیش ایرانیان به واسطه لایه‌های تمدنی که دارند در پی حکومت قانونی و مشروطه‌خواهی برآمدند تا از اقتدارگرایی سنتی عبور کنند. در آن زمان، ایران همراه با ژاپن تنها دو کشوری بودند که در خارج از مدارهای غربی برای عدالت، آزادی و توسعه یافتگی قیام کردند ولی هنوز به جامعه مدنی، استقرار قانون و عدالت همه جانبه دست نیافته‌اند. از این رو شناخت مبانی فرهنگی مطلوب و فرهنگ جاری کشور از الزامات اساسی در مسیر دستیابی به پیشرفت است. چاپ این کتاب را باید به فال نیک بگیریم و از طرح مباحث و عمومی شدن آن حمایت کنیم تا به اجماع‌سازی، بالاخره در مسیر پیشرفت و توسعه یافتگی قدم‌های بنیادی برداریم.

محمود سریع القلم

دانشگاه شهید بهشتی

پیش گفتار

کثرت فزاینده ارجاع مسائل انسانی و اجتماعی به «فرهنگ» و گسترش دامنه شمول علوم میان رشته‌ای در کنار رشد چشم گیر رویکردهای نظری که فربهی اقوال متنوع و متعدد را در پی داشته، اهمیت انکار ناپذیر فرهنگ را به ضرورتی اجتناب ناپذیر بدل کرده، ضرورتی که فرهنگ را به موقعیتی راهبردی در گفتمان علوم انسانی رهنمون کرده است.

بی شک در تبیین و شناسایی نقش فرهنگ در این موقعیت، عطف توجه به نظریه فرهنگی بسیار راه گشاست. فرازوی فرهنگ از مرز انسانشناسانه که طی آن وجوه افتراق و اشتراک انسانی مطالعه می‌شد، سبب تحویل مرزهای جغرافیایی و جمعی به مرزهای در هم تنیده و متکثر فرهنگی در سطح فرد گردید. در نظرگامی دیگر، فرهنگ به مثابه امری نخبه گرایانه و خاص با خاصیت استعلایی به ابزاری که سرمایه داری متاخر در بازتولید نظم اجتماعی متضمن حفظ وضع موجود طبقاتی از آن بهره می‌جست محدود شد. استمرار این تفکر به شیوه‌ای دیگر فرهنگ را در راهبرد مصرف فرهنگی و تولید معنا در مقاومتی به سبک مناسک نیز قابل تامل نمود. فرهنگی که در رویکردهای روان شناسانه ماهیتی در تقابل با طبیعت دیده می‌شد در رویکردهای معطوف به قدرت به مثابه غایتی استکمالی، در قالب «حکومت» وجهه‌ای مهندسی گونه و تجویزی یافت؛ تقریری که فرهنگ را از آماج چشم انداز اجتماعی به ابزار پیشوان و پایشگر اجتماع تحویل نمود.

به هر نحو دقت در منازعات نظری و مجادلات پیرامون فرهنگ متضمن شناخت و بقاء اندیشه‌هاست. هر چند اگر تبار شناسی گزاره‌های فرهنگی صدق و کذب آن را تأیید نخواهد کرد اما دید روشنی نسبت به فرهنگ و نظریه فرهنگی به دست خواهد داد. پر واضح است که مطالعه نظریه فرهنگی از ابعاد مختلف علاوه بر اینکه دیدی جامع تر نسبت به مسائل فرهنگی ایجاد می‌کند، دست یابی به پاسخ هایی در خور را تسهیل خواهد کرد. بر این مبنا نگارشی هر چند به اجمال اما با گستردگی بیشتر می‌تواند راه گشا باشد. موضوعی که نویسندگان با کتاب پیش رو در جهت تحقق آن گام برداشته اند.

کتاب حاضر در سه فصل تنظیم شده است؛ در فصل نخست به کلیات بحث، معطوف به تعاریف، ویژگی‌ها و کارکردهای فرهنگ، نظریه و نظریه فرهنگی پرداخته شده و در فصل دوم پاره‌ای از مفاهیم فرهنگی که به نظر می‌رسد از اهمیت بیشتری برخوردار می‌باشد مطرح شده است. آنچه در ادامه و در فصل سوم در قالب نظریه فرهنگی مطرح شده در واقع تلاش نویسندگان برای نشان دادن گستردگی عرصه مداخلات فرهنگی است. این فصل در قالب هجده بخش تنظیم شده و

حکایت از آن دارد که فرهنگ امری به غایت پیچیده و پر مناقشه است. پیچیدگی فرهنگ هم از آن جهت است که کل زیست شیوه انسان را شکل می‌دهد و هم آن حیث که ماهیتی غیر واقعی است و در واقعیات متجلی می‌گردد.

بخش نخست فصل سوم تلاش‌های معطوف به شناخت شناسی انسان به عنوان موضوع اصلی فرهنگ از اهمیت زیادی برخوردار است؛ در همین بخش به صورت مشخص بحث می‌شود که معرفت شناسی امری خاص یا امری عام است؟ هم از این روست که بعدها در نظریات معطوف به فرهنگ شناسی و ادبیات فرهنگی همچون رویکرد افلاطونی و سقراطی ماهیتی استعلایی و خاص گرایانه به فرهنگ به مثابه امری به غایت منحصر در ادبیات و هنر می‌گیرد؛ و پس از آن در نظریات مطالعات فرهنگی متأخر خصلتی ارسطویی می‌یابد. فارغ از مجادلات فلسفی، «فهم» موضوع مهم دیگری است که در بخش دوم در قالب جامعه شناسی تفهیمی به آن پرداخته شده است.

در بخش سوم بحث خواهد شد که فرهنگ به معنای سنتی آن ریشه در انسان شناسی دارد و اساساً اینگونه مطالعات است که فرهنگ را به عنوان پدیده انسانی مورد مطالعه قرار می‌دهد. در بخش چهارم تا ششم تلاش شده است تا فرهنگ به مثابه متن و فرهنگ در قالب ساخت اجتماعی از دیدگاه نظریات مختلف هرمنوتیک و ساختارگرایی مورد بررسی قرار گیرد. در بخش هفتم، فرهنگ در نظریات سودگرا مورد بررسی قرار خواهد گرفت و انتقاداتی به رویکرد فایده‌گرایی وارد خواهد شد. جدال مطالعات فرهنگی از نخبه گرایان تا مطالعات فرهنگی بیرنگام در فصل هشتم با نقطه نظرات گوناگون که فرهنگ توده‌ای را از فرهنگ توده متمایز می‌سازد مورد بررسی قرار گرفته است.

بخش نهم الی دوازدهم از فصل سوم به نظریات معطوف به زیست‌شناسی، رویکردهای دین شناسانه و نظریات معطوف به جامعه شناسی سیاسی پرداخته است؛ در این نظریات گسترده‌ای مفهوم و مداخلات فرهنگ در تبیین تعاملات انسانی در عرصه‌های متفاوت از هم معطوف نظر قرار گرفته است. بخش سیزدهم تا شانزدهم به طور مشخص به نظریات انتقادی متقدم و متأخر، نظریات فرانونین گرایانه و همچنین رویکردهای نوین به فرهنگ در قالب تحول فرهنگی، مطالعات رسانه‌ای، مطالعات فرا ملی و امپریالیسم پرداخته شده است.

در بخش هفدهم می‌توان نظریه تفاوت را در قالب نظریه‌های پسا استعماری، نظریه فمینیسم، نظریه فرا هنجار و استعمار داخلی مشاهده کرد. در آخر و به عنوان ویژگی بارز این مجموعه برخی

از دیدگاه‌ها در حوزه‌های مختلف دین، مسائل اجتماعی و فرهنگی از منظر صاحب نظران مسلمان در دو بخش نظریات اندیشمندان غرب و صاحب نظران ایرانی مطرح شده است.

در مجموعه حاضر تلاش بر آن بوده که نظریه‌های فرهنگی با رویکردی جامع تر نسبت به ابعاد پیچیده فرهنگ در حوزه‌های مختلف فلسفی، روانشناسی، جامعه‌شناسی، سیاست و... با گسترده‌تری بیشتری مطمح نظر قرار گیرد. اگرچه این تلاش‌ها در بسیاری جهات صرفاً محدود به معرفی شده است؛ اما هدف آشنایی مخاطب با گسترده‌گی مباحث و مناقشات پیرامون فرهنگ و همچنین تبدیل گفتمان تک سویه به گفت و شنودی که نظریه فرهنگی را از انحصار خارج می‌کند هدف نخست کتاب حاضر و در این گام، بیش از این نیست. چه که در گام‌های بعدی بسیاری از نگره‌های متاخر و به ویژه صاحب نظران ایرانی به تفصیل به بحث و نقادی گذاشته خواهد شد.

به اعتقاد ما «فرهنگ» و پیرامون آن امروزه نیازمند فراگفتمانی غیر ارتجاعی است، چرا که گفتمانها علاوه بر تن دادن به نظم غالب، به طور فزاینده خاصیت همزیستی پیدا کرده و با هویتی تسلسلی، هستاری نمادین به خود گرفته‌اند؛ مسأله‌ای که می‌تواند در چارچوب گفتمان مسلط و فرا دستی شده، نظم اجتماعی را در قالب روایت‌های کلان نظریه و به غایت تک قطبی کند. تک صدایی شدن گفتمان‌ها و اتخاذ رویکردهای محافظه کارانه پیرامون «فرهنگ» به مثابه «بخشی» از روال زندگی اجتماعی، راهبردی سیاسی و استعماری است. این امر با دقت نظر در گفتمان‌های موجود و اقوال نظری پیرامون فرهنگ می‌تواند تا حد قابل توجهی دستیابی به فراگفتمان غیر ارتجاعی را تسهیل نماید.

جستار حاضر به عنوان گامی هر چند کوچک در تلاش است نشان دهد شناخت نظریه فرهنگی امری بدون مرز است و بدون هیچ تعصبی بایستی نظرات اندیشمندان سراسر جهان را به مصداق آیه شریفه «...فَبَشِّرْ عِبَادِ الَّذِينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ أَحْسَنَهُ أُولَئِكَ الَّذِينَ هَدَاهُمُ اللَّهُ وَأُولَئِكَ هُمْ أُولُوا الْأَلْبَابِ» بررسی کرد.

نظریه فرهنگی در ایران معاصر در عرصه‌های مختلفی از جمله نو اندیشی دینی، گفتمان مدرنیته و شبه مدرن، احیای سنت و گفتمان دینی از غنای بیشتری برخوردار است. این تحرک و پویایی اگرچه نیازمند حمایت جدی است، اما در این مدت کوتاه نشان داده است ظرفیت‌ها و قابلیت‌های برجسته اندیشه ایرانی می‌تواند مسائل بومی را در محدوده جغرافیای محلی بازشناسی و از طریق راه حل آن به نسخه‌های فرا محلی دست یابد. این توانمندی‌ها و ظرفیت‌های ارزشمند در دانشگاهها و حوزه‌های علمیه منابع قدرت علمی کشور را در حوزه علوم انسانی تشکیل می‌دهند.

اگرچه به واسطه برخی باریک اندیشی‌ها و کوتاه نگری‌ها منابع ارزشمند علمی که می‌توانند زمینه تحرک و پویایی اندیشه را در کشور ایجاد کنند به واسطه دگر اندیشی، به سکوت سوق داده شده اند، اما روح ناآرام و کنکاشگر، طبع منیع و طراوت فکر اندیشمند ایرانی در طول تاریخ چونان سد محکمی در برابر ناملايمات روزگار بوده است.

این مجموعه در پی آن است تا با مروری هر چند به اجمال بر نظریه فرهنگی، بخش‌های قابل توجهی از آن را فارغ از مجادلات سیاسی و صرفاً از منظر فرهنگی و اجتماعی بازخوانی نماید. این جهد هدفمند در پی آن است تا تداوم و تکمیل عرصه‌های مختلف نظریه فرهنگ در ایران معاصر را با تاکید بر آراء صاحب نظران داخلی در گام‌های بعدی به جهان معرفی نماید. اگرچه در گام اول هدف نگارش، این کتاب شناسایی تمام صاحب نظران حوزه فرهنگ نبود. اما آنچه می‌تواند این تلاش هدفمند را در چاب‌های بعدی کامل نماید، معاضدت هم‌افزای پژوهشگران حوزه فرهنگ با نویسندگان این مجموعه در معرفی چهره‌های صاحب نظر فرهنگی است.

تلاش شده در دیدگاه‌های مطلق نظر از مناقشات سیاسی دوری شود و بدون هر گونه جهت گیری خاص و با روح علمی به طرح اندیشه‌های صاحب نظران ایرانی پرداخته شود. نکته قابل تأمل در این کتاب تاکید بر ظرفیت دین و آموزه‌های دینی به عنوان منبعی ارزشمند برای بنیان نظریه فرهنگی در کشور است. به زعم ما آنچه که امروز می‌تواند به عنوان مبنا و الگویی برای تولید نظریه‌های فرهنگی در کشور با تاکید بر حل مسائل فرهنگی و اجتماعی، مورد استفاده قرار گیرد در آموزه‌های ناب اسلامی وجود دارد. تاکید بر کارکرد دین به مثابه امری استعلایی برای نظریه پردازان و صاحبان اندیشه و قلم نه تنها مهم بلکه امروزه به یک ضرورت انکار ناپذیر بدل شده است. ابتدای اندیشه بر پایه آموزه‌های فرا انسانی پی افکندن نظم انسانی، فطری و همه پذیر است که دستیابی به آن جهد علمی و تلاش بی وقفه دانشمند و عالم ایرانی را طلب می‌کند.

خرسندیم که مجموعه حاضر حامل نظرات ارزشمند اساتید و صاحب نظران ایرانی است. سرمایه‌های فکری ارزشمندی که بی شک انقلاب‌های علمی و تحول‌های عظیم اجتماعی مدیون اندیشه و همت ایشان است. شایسته است از بذل توجه و عنایت ویژه جناب آقای دکتر محمد باقر قالیباف، استاد محترم دانشگاه تهران؛ جناب آقای دکتر محمود سریع القلم استاد محترم دانشگاه شهید بهشتی، جناب آقای دکتر نعمت الله فاضلی عضو هیات علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، جناب آقای دکتر ناصر فکوهی استاد محترم دانشگاه تهران، جناب آقای دکتر سید محمد امین قانعی راد رئیس انجمن جامعه شناسی ایران و دانشیار مرکز تحقیقات سیاست

عالمی کشور و جناب آقای پروفیسور یحیی کمالی پور مدیر مرکز مطالعات جهانی دانشگاه پوردو ایالت ایندیانا آمریکا به واسطه لطف و مساعدت ویژه به این مجموعه، قدردانی نموده، سلامتی و دوام توفیق این اساتید صاحب اندیشه را از خداوند متعال مسئلت نماییم.

این تلاش به نوبه خود و در این قالب، اگرچه ادعای آن را ندارد که به طرح دیدگاه‌های همه اندیشمندان مطرح در این حوزه پرداخته و توانسته آثار تمامی صاحب نظران داخلی و خارجی را به جامعیت در حوزه فرهنگ شناسایی و تحلیل کند، اما تلاش کرده تا مجموعه‌ای را فراهم آورد که بیشتر اقوال موجود در حوزه فرهنگ را معرفی نماید؛ از این رو، انتقادات سازنده و پیشنهادات ارزنده پژوهشگران عرصه فرهنگ و شما خواننده گرامی را که به غنای علمی مجموعه حاضر نخواهد افزود مشاقانه پذیرا خواهیم بود.

این مجموعه حاصل حمایت‌های اساتید پژوهشگر، به ویژه معاونت محترم پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان جناب آقای دکتر پیام نجفی است؛ الگویی متعهد، متخصص و تحول خواه که کند و کاوهای علمی و جهدهای ارزشمند پژوهشی دانشگاه مدیون حمایت‌های مشفقانه و رهنمون‌های مدبرانه ایشان است. شایسته است از زحمات ارزشمند و خیر خواهانه همه دوستانی که ما را در تهیه و تنظیم، بازنگری و اصلاح این مجموعه یاری کرده اند قدردانی نموده، سلامتی و دوام توفیقات ایشان را از خداوند متعال مسئلت نماییم.

توفیق از خداست

نویسندگان

بهار ۱۳۹۲

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات.....	۲۷
تعاریف فرهنگ.....	۲۹
ویژگی‌ها و کارکردهای فرهنگ.....	۳۲
نظریه و الگو واره.....	۳۷
نظریه فرهنگی.....	۴۰
فصل دوم: مفاهیم فرهنگی.....	۴۳
هوش فرهنگی.....	۴۶
سرمایه فرهنگی.....	۴۸
جهانی شدن فرهنگ.....	۵۰
اقتصاد فرهنگ.....	۶۱
جنگ فرهنگ.....	۶۵
نسبی گرایی فرهنگی.....	۶۶
باز تولید فرهنگی.....	۶۸
امنیت فرهنگی.....	۷۱
حساسیت فرهنگی.....	۷۲
حافظه فرهنگی.....	۷۲
حقوق فرهنگی.....	۷۳
منظر فرهنگی.....	۷۶
مطالعات فرهنگی.....	۷۷
مطالعات میان فرهنگی.....	۷۸
سیاست فرهنگی.....	۷۹
فصل سوم: نظریه فرهنگی.....	۸۷
بخش اول: فرهنگ، فلسفه و معرفت شناسی.....	۸۹
نیچه؛ اراده به قدرت و نقد فرهنگ.....	۱۰۵
ویتگنشتاین و بازی زبانی.....	۱۰۷
کاسیرر، فیلسوف فرهنگ.....	۱۰۹
بخش دوم: فرهنگ در جامعه شناسی تفسیری.....	۱۱۲

- ۱۱۵..... هوسرل؛ پدیدار شناسی متعالی، آگاهی و فرهنگ
- ۱۱۸..... شوئس پدیدار شناسی اجتماعی
- ۱۲۰..... بلومر و مید؛ کشش متقابل نمادین
- ۱۲۴..... گافمن؛ ظاهر سازی و نمایش خویش
- ۱۲۶..... گارفینکل؛ فرهنگ و روش شناسی مردمی (قوم نگاری)
- ۱۲۹..... فرهنگ و مکتب شیکاگو
- ۱۳۲..... بخش سوم: فرهنگ در انسان شناسی و مردم شناسی
- ۱۳۳..... تکامل گرایی (تطور گرایی)
- ۱۴۰..... مکتب اشاعه گرایی
- ۱۴۲..... گیرتز و انسان شناسی تفسیری
- ۱۴۶..... گفتار اول: فرهنگ در نظریات روانشناسی فرهنگی و بین فرهنگی
- ۱۴۹..... گفتار دوم: فرهنگ و شخصیت در انسان شناسی فرهنگی
- ۱۵۴..... بخش چهارم: فرهنگ؛ تاویل گرایی و هرمنوتیک
- ۱۵۹..... بخش پنجم: فرهنگ در نظریات کارکرد گرایی و ساخت گرایی
- ۱۶۲..... دورکیم؛ فرهنگ و تحلیل کارکردی دین
- ۱۶۴..... مایینوفسکی، فرهنگ و نیاز- نهاد
- ۱۶۵..... پارسونز، فرهنگ و نظریه نظام ها
- ۱۶۸..... بخش ششم: فرهنگ در نظریات ساختار گرایی و نشانه شناسی
- ۱۷۰..... سوسور، فرهنگ؛ ساخت و نشانه شناسی
- ۱۷۳..... پیرس و نشانه شناسی
- ۱۷۵..... اشتراوس؛ فرهنگ و ساخت اجتماعی
- ۱۷۶..... بارت؛ فرهنگ و اسطوره شناسی
- ۱۷۹..... اکو و چرخش از تولید به مصرف فرهنگ
- ۱۸۱..... صورت گرایی
- ۱۸۴..... مکتب نشانه شناسی فرهنگی مسکو (تارتو)
- ۱۸۶..... بخش هفتم: فرهنگ در نظرات فایده گرایی
- ۱۹۰..... بخش هشتم: مطالعات فرهنگی بریتانیا
- ۱۹۱..... آرنولد، لوئیس و الیوت؛ نقد ادبی و فرهنگ گرایی
- ۱۹۶..... هاگرت و مرکز مطالعات فرهنگی معاصر

- ۱۹۸..... زیبایی‌ها و اندیشه‌های فرهنگی
- ۲۰۱..... هنر، فرهنگ و عدالت اجتماعی
- ۲۰۸..... اینگلتون؛ نقد ادبی و نزاع فرهنگ
- ۲۱۰..... بخش نهم: فرهنگ و رویکردهای زیست‌شناسانه
- ۲۱۳..... دواکینز، مهم‌های فرهنگی
- ۲۱۶..... بخش دهم: فرهنگ و رویکردهای روانکاوی
- ۲۱۶..... فروید، ناخودآگاه و فرهنگ
- ۲۱۸..... لاکان؛ فرهنگ و سه امر بنیادین
- ۲۲۰..... بخش یازدهم: فرهنگ و رویکردهای دین‌شناسانه
- ۲۲۱..... الیاده؛ دین، تحویل‌گرایی، اسطوره و امر مقدس
- ۲۲۴..... اتو و امر قدسی
- ۲۲۵..... تیلیش؛ الهیات فرهنگ و فرهنگ تکنولوژیک
- ۲۲۸..... بخش دوازدهم: فرهنگ و جامعه‌شناسی سیاسی
- ۲۳۰..... آرنست؛ وضع بشر
- ۲۳۳..... مانهایم؛ دموکراتیزه شدن فرهنگ
- ۲۳۶..... بخش سیزدهم: نظریه‌های انتقادی
- ۲۳۸..... گفتار اول: نظریه پردازان انتقادی کلاسیک
- ۲۳۸..... وبر فرهنگ و عقلانیت
- ۲۴۲..... مارکس و ایدئولوژی
- ۲۴۳..... زیمل؛ فرهنگ و فلسفه مد
- ۲۴۵..... گفتار دوم: مکتب انتقادی مارکسیت‌های متأخر
- ۲۴۵..... گرامشی؛ فرهنگ و هژمونی (فرادستی)
- ۲۴۷..... لوکاج، شی وارگی و آگاهی کاذب
- ۲۴۹..... آدرنو و هور کهایمر؛ صنعت فرهنگ و نظریه انتقادی
- ۲۵۲..... مارکوزه و انسان تک‌ساختی
- ۲۵۴..... هابرماس؛ عقل ارتباطی و حوزه عمومی
- ۲۵۶..... بنیامین و باز تولید مکانیکی هنر و فرهنگ در عصر مدرن
- ۲۵۹..... بخش چهاردهم: فرهنگ در نظریات فرانویین گروایی
- ۲۶۰..... فوکو؛ فرهنگ، دانش، قدرت و سکسوالیته

۲۶۲	لیوناد و پست مدرن
۲۶۳	پروپاگاند؛ حاد واقعیت و امر فرهنگی
۲۶۵	پسا پسامدرن گرایی و نظریه فرهنگی
۲۶۹	بخش پانزدهم: مطالعات فرهنگی نوین
۲۶۹	والر اشتاین؛ فرهنگ و نظام جهانی
۲۷۱	مک لرحان؛ رسانه و تحول فرهنگی
۲۷۲	کاستلز؛ جامعه شبکه‌ای، فرهنگ و قدرت
۲۷۴	تورن؛ جامعه اطلاعاتی و صور جدید ساطه
۲۷۵	بل؛ جامعه پساصنعتی، فرهنگ و نوسازی
۲۷۶	هانتینگتون و برخورد تمدن‌ها
۲۷۷	بنت و حساسیت بین فرهنگی
۲۷۸	اینگلهارت و تحول فرهنگی
۲۸۰	هافستد و ترومپنارس؛ شاخص‌های مطالعات فرهنگی فراملی
۲۸۳	باومن؛ پست مدرنیته، مصرف و تنوع فرهنگی
۲۸۴	لش، تمایز زدایی
۲۸۶	ریتر، مک دونالدیزه شدن
۲۸۷	میچل، ارزش نگرش و سبک زندگی
۲۹۰	ژیژک، امر واقعی لکانی
۲۹۱	برگر، فرهنگ و عرفی شدن دین
۲۹۲	رایزمن؛ انبوه تنها
۲۹۵	هارووی؛ فرهنگ سایر و دوران پسا انسانی
۲۹۶	جیمسون؛ منطق سرمایه داری متاخر
۲۹۷	بنت؛ سیاست و مهندسی فرهنگی
۲۹۹	بخش شانزدهم: نظریات فرهنگی تفاوت (تبعیض)
۲۹۹	امپریالیسم، تبعیض نژادی و استعمار داخلی
۲۹۹	گفتار اول: امپریالیسم و توسعه
۳۰۶	گفتار دوم: رسانه‌ها؛ امپریالیسم فرهنگی
۳۰۹	هوکس؛ نژاد پرستی پست مدرن
۳۱۰	وست؛ تکثرگرایی و تداوم نژاد پرستی

۳۱۲.....	هشتر و استعمار داخلی.....
۳۱۳.....	گفتار سوم: نظریات پسا استعماری.....
۳۱۹.....	گفتار چهارم: فمینیسم و رویکردهای فرهنگی.....
۳۳۵.....	گفتار پنجم: نظریه فرا هنجار و همجنس خواهی.....
۳۳۹.....	کینزی و مهندسی مناسبات جنسی.....
۳۴۳.....	بخش هفدهم: نظریه پردازان کشورهای مسلمان.....
۳۴۳.....	گفتار اول: فرهنگ در الگوواره اسلامی.....
۳۵۰.....	گفتار دوم: فمینیسم اسلامی.....
۳۵۴.....	گفتار سوم: مردم شناسان مسلمان.....
۳۵۷.....	گفتار چهارم: نظریه های فرهنگی و صاحب نظران عرب.....
۳۵۸.....	ابن خلدون؛ فرهنگ شهر و روستا.....
۳۶۰.....	عبده؛ فرهنگ و بیداری اسلامی.....
۳۶۱.....	صدر؛ نظریه خلافت عمومی انسان و مذهب اقتصادی.....
۳۶۴.....	صدر و موضع فرهنگ اسلامی در قرن جدید.....
۳۶۷.....	ارکون؛ فرهنگ و بازنگری در سنن اسلامی.....
۳۶۸.....	ابوزید، تاویل فرهنگی از متن قرآن.....
۳۷۰.....	صبحی منصور؛ قرآن و حدیث.....
۳۷۱.....	گفتار پنجم: دیدگاه های فرهنگی و صاحب نظران ایرانی.....
۳۷۳.....	مانی و تقابل های دو گانه.....
۳۷۶.....	مزدک و جامعه گرایی.....
۳۷۹.....	بزرگمهر، پندنامه تقابل و تکامل معنا.....
۳۸۲.....	فرهنگ و ادبیات
۳۸۳.....	فردوسی، هویت فرهنگی.....
۳۸۵.....	سعدی؛ جهان گرایی و تقابل های دو گانه.....
۳۸۷.....	عطار نیشابوری؛ نمادپردازی و کهن الگو.....
۳۸۹.....	محمد بلخی؛ هویت انسانی.....
۳۹۱.....	فرهنگ، فلسفه و حکمت
۳۹۱.....	صدر المتألهین شیرازی (ملاصدرا) و مسأله بحران هویت.....
۳۹۳.....	فارابی؛ فیلسوف فرهنگ.....

۳۹۶.....	غزالی و نظریه کوانتوم.....
۳۹۸.....	طباطبایی؛ فطرت، جامعه و نظریه استخدام.....
۴۰۰.....	امام خمینی؛ انسان فرهنگی.....
۴۰۲.....	جعفری، فرهنگ پیرو فرهنگ پیشرو.....
۴۰۳.....	مطهری، اسلام، فرهنگ و تمدن.....
۴۰۵.....	خامنه‌ای، فرهنگ و رهبری فرهنگی.....
۴۱۰.....	مصباح یزدی؛ فرهنگ، دین و آزادی.....
۴۱۳.....	جوادی آملی؛ نظریه علم دینی.....
۴۱۴.....	سروش؛ فیض و بسط تنوریک شریعت.....
۴۱۶.....	نصر؛ جوان مسلمان و دنیای متجدد.....
۴۱۸.....	مجتهد شبستری؛ نقد اندیشه دینی و قرائت نبوی از جهان.....
۴۲۰.....	ملکیان؛ پروژه عقلانیت و معنویت.....
۴۲۲.....	داوری؛ نقد مبانی تجدد.....
۴۲۴.....	فرهنگ و جامعه‌شناسی
۴۲۴.....	شریعتی؛ فرهنگ و روشنفکری.....
۴۲۷.....	رضا؛ علم، معنویت و هویت فرهنگی.....
۴۲۸.....	صدیقی، فرهنگ و جنبش‌های دینی.....
۴۳۰.....	توسلی؛ بحران مدیریت فرهنگی.....
۴۳۱.....	مولانا؛ الگوی مطبوعات و رسانه‌های اسلامی.....
۴۳۲.....	روح‌الامینی؛ انسان‌شناسی ادبیات.....
۴۳۳.....	اعتباریان؛ فرهنگ و تحول خودزا در نظام‌های اجتماعی.....
۴۳۶.....	ستاری، در بی‌دولتی فرهنگ.....
۴۳۷.....	بلوکباشی، فرهنگ مردم (فولکلر).....
۴۳۹.....	رفیع پور، فرهنگ، توسعه و تضاد.....
۴۴۰.....	قانع‌ی راد، تحلیل فرهنگی فناوری.....
۴۴۳.....	فکوهی، بومی‌سازی علم، دایاسپورا و جهان محلیت.....
۴۴۵.....	فرهنگی، فرهنگ، رسانه و ساخت اجتماعی واقعیت.....
۴۴۷.....	آزاد آرمکی؛ دین و مدرنیته ایرانی.....
۴۵۳.....	فرجیها، جرم‌انگاری فرهنگ جوانی.....

۴۵۸.....	تألیک و مساله هویت.....
۴۶۰.....	تراقی، هویت فرهنگی ایران و جهان معاصر.....
۴۶۲.....	فاضلی؛ چالش‌های تولید علم در علوم انسانی.....
۴۶۵.....	سجودی و نشانه‌شناسی.....
۴۶۷.....	سریع‌القلم؛ فرهنگ و توسعه.....
۴۷۰.....	فرهادی؛ انسان‌شناسی یاریگری.....
۴۷۲.....	کجویان؛ معضله هویت.....
۴۷۴.....	بهشتی و فلسفه میان فرهنگی.....
۴۷۶.....	بخش هجدهم: بحث پایانی.....
۴۸۳.....	منابعی برای مطالعه بیشتر.....